

Сицилійські лімони.

— Тут живе Терезіна?

Льокай у самій камізельці, але в високім накрохмаленім ковнірці, з виломаним і гарно причесаним рідким волосем, нахмуривши густі зрослі брови, більш подібні до вусів, перенесених із губи на переніс немов би тому, щоб властитель не утратив їх, — змірив від ніг до голови молодого чоловіка, що стояв на сходовій терасі. Прибулий не мав вигляду міського жителя; він був огорнений простим пальтом із ковніром піднесеним до вух; у розпухлих і посинілих від холоду руках тримав немов для рівноваги старий куферочок і обвалений саквояж.

— Що за Терезіна?

Молодий чоловік махнув перше головою, аби зтрутити з кінця носа краплю, і відповів:

— Терезіна, співачка.

— А, — з іронічним усьміхом вимовив льокай. — Її так називають, просто Терезіна? А хтож ви такий?

— Тут вона, чи ні? — запитав молодий чоловік, нахмурюючи брови і зморщуючи ніс. — Скажіть їй, що я Мікучіо і впусти мене.

— Нема нікого дома — відповів льокай з застиглим на устах усьміхом. — Сіньора Сіна Марні ще в театрі і...

— А тітка Марта також? — перервав Мікучіо.

— А, то ви родина? В такім разі будьте ласкаві, прошу... Нема нікого дома. І тітка в театрі. Перед північю не вернуть ся. Нині бенефіс вашої... як вам приходить ся сіньора? Мабуть двоюродна сестра?

Мікучіо на хвилюку змішав ся.

— Алез я не родина, я... Мікучіо Бонавіно, вона знає, — я що лиш із села.

Почувши те льокай змінив зараз ввічливий тон на попередній невважливий. Він завів Мікучіо до темної кімнатки поруч із кухнею; тут чути було сильний хроніт.

— Сідайте тут. Я принесу зараз лямпу, — сказав льокай.

Мікучіо поглянув туди, звідки доходив хроніт, але не міг нічого добачити. Потім заглянув до кухні, де кухар із кухтиком

ладили вечерю. Від мішаного запаху різних страв у нього закрутилася голова; він не їв майже нічого від рана, бо приїхав із Реджіо в Калябрії, і цілий день пробув у дорозі.

Льокай приніс лампу, а той, що хропів у кімнаті за заслоною, заціпленою на мотузці, протягненій від одної стіни до другої, промуркотів крізь сон:

— Хто там?

— Гей Доріно, ходи сюди! — крикнув льокай. — Подивися, ось сіньор Бонвічіно...

— Бонавіно, — поправив Мікучіо, силкуючись хуханем розігріти свої пальці.

— Бонавіно, Бонавіно... знайомий нашої сіньори. Алеж ти спиш: давонять при дверех, а ти не чуєш... у мене й без того багато діла; яж не можу всего робити, розумієш: уважати за кухарем, що нічого не знає, за всіма, хто приходить...

Голосний, довгий зів від продуву, що закінчився несподівано пчихненням, перервав жалі льокає і він відійшов крикнувши:

— На здоров'я!

Мікучіо усміхнувшись повів за ним очима крізь темну кімнату до великої, ясно освіченої залі, де красувався розкішно накритий стіл; він розглядав усе здивований, поки новий хропів не приневолив його поглянути в напрямі заслони.

Льокай походжував із серветкою під пахою сюди й туди поворкуючи то на Доріну, що спала далі, то на кухаря, прикликаного на той вечір, який мучив його жадаючи безперестанно пояснень.

Мікучіо не бажаючи нагоїдати йому зі свого боку уважав за найліпше стримати ся від усяких питань. Він міг би був сказати льокаєви або дати йому зрозуміти, що він наречений Терезіні, але щось стримувало його; може йому приходила до голови думка, що льокай дізнавши ся про те повинен би признати в ній свого пана, а тим часом Мікучіо видячи його таким елегантним і певним, хоч і без фрака, не міг іще побороти в собі змішання, яке чув від самої тої думки. Та все таки не міг стримати ся, аби не спитати його, коли проходив обіч:

— Перепрашаю... а чий же се дім?

— Наш, коли ми тут — у поспіху відповів льокай.

Мікучіо похитав головою.

Значить, се правда. Прийшло щастє. Але й діла! Той льо-

кай, подібний до високого пана, кухар, кухтик, Доріна, що хропить — се все прислуга Терезіни... Хто би то сказав?

Він перенісся думкою далеко, далеко, до Месіни, на бідне піддашє, де жила Терезіна зі своєю матір'ю... Як би не він п'ять літ тому назад, і мати й дочка були би померли з голоду на тім стриху. А він, він відкрив те золото в голосі Терезіни! Тоді співала вона безперестанно, як воробчик на дасі, сама не знаючи, яким скарбом володіла; вона співала з горя, аби не думати про нужду; а він старався усякими способами улекшити ту нужду, не вважаючи на боротьбу, яку йому довелося звести з родичами, особливо з матір'ю. Але чи-ж міг він покинути Терезіну в такому положенні, по смерті її батька, покинути тому, що вона була бідна, а він усе таки мав місце флетиста в громадських концертах? Гарний доказ! А серце?

Так, се було справдішне відкриття з неба. Коли вони одного чудового цвітнього дня стояли при віконці, крізь яке пробивалася ярка синява неба, сама судьба піддала його бідному розумови думку про її голос, що досі не звернув на себе ніякої уваги. Терезіна виспівувала пристрасну сицилійську мелодію, якої ніжні слова пам'ятав іще Мікуціо. Того дня Терезіна була сумна з причини недавньої смерті батька і спротивлювання його родичів; і йому пригадалося, що й він був такий сумний, що не міг стримати сліз, слухаючи її співу. Кілько разів чув він уже ту пісню, але проспівану з таким артизмом — ніколи. Се зробило на нього таке враження, що другого дня, не упередивши ні її самої, ні її матері, привів із собою до неї на піддашє свого приятеля, директора концертів. Таким чином розпочалися перші лекції співу: він узяв для неї на виплат п'яніно, купував ноти і винагороджував дечим по приятельськи учителя. Чудові, далекі дні! Терезіна вся горіла бажанням розвернути крила, кинути ся в світлу будучність, яку пророкував їй маестро; а поки що з якою огнистою любов'ю показувала вона йому свою вдячність і яким мріям про спільне щастя віддавалися вони!

Тітка Марта, навпаки, похитувала сумно головою: вона саркастично зазнала стільки всячини в житті, що тепер не мала віри в будучність. Вона побоювалася за доньку і не хотіла допускати її до думки вибити ся з того підданства нужди; крім того вона знала, скільки коштував його нерозум тої небезпечної мрії.

Але ні він, ні Терезіна не хотіли її слухати і даремне було

її обуренє, коли один молодий композитор, почувши Терезіну на концертї, заявив, що було би злочином не дати їй лїпших учителїв і повної артистичної осьвіти : до Неаполю, хочби не знати що було, післати її до Неаполю, до консерваторії.

Тодї він, Мікучіо, розійшовшись остаточно з родичами, продав кавалок поля, який дістав у спадщині по дядькови сьвященникови, і таким чином могла Терезіна вибрати ся до Неаполю доучити ся.

Від того часу він не бачив її, але діставав листи від неї, доки була в консерваторії, а потім від тітки Марти, коли Терезіна кинула ся вже до артистичної карєри на красних сценах по шумнім дебютї в Сан-Карльо. На кінці тих листів, написаних старанно дрожучою, непевною рукою бідної матусі, Терезіна все приписувала кілька слів, бо на цілий лист не ставало їй ніколи часу : „Дорогий Мікучіо, а потверджую все те, що тобі пише мама. Будь здоров і люби мене.“ Вони умовили ся, що він дасть їй волю на протяг п'ятих-шістьох лїт, аби не шкодити їй у карєрі; вони обоє були молоді і могли почекати. І ті листи він показував усе протягом п'ятих лїт кожному, хто хотїв їх бачити, надїючись таким способом розсіяти ті сплетні, які його родина пускала про Терезіну і її матір. Потім він захорував, був майже близьким смерті. З тої причини тітка Марта і Терезіна вислали йому без його відомости значну суму грошій; частина тих грошій минула ся в часі хвороби, а другу часть він вирвав силою з рук жадної родини і тепер приїхав, аби віддати їх Терезині. Він грошій не хоче, ні! Не тому, що ті гроші видавали ся йому милостинею, він же стільки видав на неї, ні, він сам не міг би сказати того, а тим більше тепер, тут, у сїм домі він не хоче грошій! Він чекав стільки лїт, що міг іще почекати... Коли у неї були гроші, то чи не значило се, що перед нею відкрила ся будучність та чи не прийшла пора сповнити давню обіцянку на перекір тим, що не хотїли вірити?

Мікучіо підскочив на ноги з нахмуреними бровами, немов бажаючи уміцнити ту постанову; він знов захував на змерзлі руки і затупав ногами до підлоги.

— Замно? — сказав проходячи льокай. — Тепер уже не довго чекати. Ідїть до кухні. Там буде вам лїпше.

Мікучіо не хотїв слухати ради льокай, що імпонував йому і вязав його своїм панським виглядом. Заклопотаний сидїв далі й

думав. Швидко сильне давоненє приневолило його здрігнути ся.

— Доріно, сіньора прийшла! — крикнув льокай біжучи отворити двері і на ходу одягаючи фрак; але бачучи, що Мікучію збираться йти за ним, він пристанув і здержав його:

— Ви будьте тут; позвольте мені упередити перше.

— О-о-ох... — жалувал ся за заслоною заспаний голос; і швидко потім показала ся невеличка, хамуловата женщина, що косила ногою і силкувала ся розплющити очи; вовняна хустина закривала їй лице повисше носа, а волосє було зафарбоване в золотисту барву.

Мікучію дивив ся на неї здивований. Вона так само здивована випулила баньки на нього.

— Сіньора — повторив Мікучію.

Тоді Доріна відразу прийшла до себе:

— Ось я, ось я... — сказала вона, здіймаючи з себе хустину та кидаючи її за заслону, і тяжким ходом почалапала до дверей.

Поява тої фарбованої відьми і панський вигляд льокая зродили в серці Мікучія тяжке прочутє. Він почув крикливий голос тїтки Марти.

— Сюди, сюди, Доріно, до залі!

Льокай і Доріна пройшли коло нього несучи чудові букети цвєтів. Він витягнув голову, щоб заглянути до середини освіченої залі, і побачив багато мужчин у фраках, яких розмова долїтала шумно до нього. Йому потемніло в очах; він був так поражений і схвилюваний, що не завважав, як його очи зайшли слїзми; він заслонив їх і сховав ся увесь у тій темноті, немов аби стримати ся від нестерпного болю, спричиненого йому звінким, довгим сьміхом. То Терезіна сьміяла ся так там.

Новий викрик приневолив його відслонити очи і він побачив перед собою тїтку Марту. Її ледви можна було пізнати; вона була убрана в капелюх і богату шовкову мантилю.

— Як, Мікучію... ти тут?

— Тїтка Марта! — кликнув Мікучію, дивлячись майже залякано на неї.

— Як же так — говорила схвилювана стара — не упередивши? Що стало ся? Коли ти приїхав?... Нині вечером?... Боже мій, Боже мій...

— Я приїхав, аби... — промишрив Мікучію, не ачаючи, що

ще сказати.

— Почекай! — перервала йому тітка Марта. — Як же стало ся, як стало ся?... Бачиш, кільки гостей, синку мій? Нині празник Терезіни... її бенефіс... Почекай, почекай тут...

— Коли ви, — пробував сказати Мікучію, якому горло стискало ся від жалю — коли ви думаєте, що мені ліпше забрати ся —

— Ні, кажу тобі, зачекай трошки... — відповіла швидко добра бабуся, зовсім збентежена.

— Я однаково — говорив Мікучію — не знав би, куди йти в сій городі... в таку пору.

Тітка Марта здержала його, зробивши знак рукою в рукавичці почекати і увійшла до залі, що видала ся Мікучієви пропастю там настала нараз мовчанка. Потім виразно й ясно почули ся слова Терезіни:

— Хвильку, панове.

Від очікування її появи йому знов потемніло в очах. Але Терезіна не прийшла і в залі знов почали ся розмови. По кількох мінутах, що видали ся йому безконечними, вернула ся тітка Марта без капелюха, без мантилі, без рукавичок і не така збентежена.

— Почекаймо трохи тут, добре? — сказала вона. — Я буду з тобою... Тепер їдять вечерю... Ми тут почекаємо. Доріна накрив сей столик для нас і ми повечеряємо разом та згадаємо давні часи, чи так?... Я не вірю, що ми разом, синку мій, тут обоє... Там, знаєш, стільки народу... Вона бідачка не може інакше поступити... задля кар'єри, розумієть ся! І як усе те стало ся!... Ти читав газети? Велике щастє, синку мій! Я увесь час як на шпильках... Але мені не хочеть ся вірити, що я можу з тобою пробути вечер...

І добра бабуся, що інстинктивно балакала без стриму, аби не дати Мікучієви прийти до себе, усміхнулася до нього нарешті і затираючи руки ніжно споглянула на нього.

Прийшла Доріна і почала покvapцем накривати стіл, бо в залі вже почала ся вечеря.

— Вона прийде? — маркітно спитав Мікучію притлумленим голосом. — На минутку, аби лиш поглянути на неї.

— Очевидно, що прийде! — швидко відповіла стара, силкуючись побороти змішанє. — Як лиш увільнить ся на хвильку, вона обіцяла мені.

Вони гляпнули на себе і усміхнули ся, як колиб аж тепер пізнали себе взаємно. Здавало ся, що та усмішка витала їх сумні

і розбурхані душі. „То ви, тітко Марто“, говорили очі Мікучія. „А ти, Мікучію, мій дорогий, добрий синку, ти все той самий Мікучію, бідолаха!“ — говорили очі тітки Марти. Але нараз вона спустила їх, немов боячись, що Мікучію вичитає в них щось инше. Вона знов потерла собі руки і сказала:

— Будемо вечеряти?

— Добре, я страшно голоден! — викликнув весело і довірливо Мікучію.

— Треба вперед перехрестити ся, перед тобою я не женую ся — додала жартливо стара, підморгуючи до нього оком, і перехрестила ся.

В той час увійшов льокай і приніс їм першу страву. Мікучію слідив уважно за тим, як тітка Марта набирила собі на тарілку. Але коли черга прийшла на нього, він пригадав, що його руки були забрукані від довгої дороги; він змішав ся, почервонів і глипнув з під лоба на слугу, що тепер уже чемно всміхаючись кивнув йому головою, немов пропонуючи, аби брав. На щастє тітка Марта прийшла йому на поміч.

— Ні, ні, почекай Мікучію, я наберу собі сама.

Мікучію готов був поцілувати її з вдячності.

І він почув себе в повні щасливим і забрав ся до їди. Він їв із таким апетитом, як ніколи не вечеряв іще у своїм житю, зовсім забувши і про руки і про льокаю.

Тимчасом льокай входячи і виходячи з залі за кожним разом полишав за собою двері трошки відхилені, а звідти долітали немов філі змішаного говору і реготу. Мікучію обертав ся тоді з тривогою і заглядав у милі, м'які очі старої, немов бажаючи вичитати в них поясненє. Але в них пробивала ся тільки просьба, не питати про ніщо тепер і відложити всякі поясненя. І знов усміхали ся одно до другого, вечеряючи далі і розговорюючи про далеку рідню, про приятелів і знайомих, про яких тітка Марта розпитувала без кінця.

— Щож, ти не п'єш?

Мікучію простягнув руку до фляшки, але в ту мить отворили ся знов двері від залі: шедест шовку, сквапний хід, а кімната немов освітила ся, засліплюючи його.

— Терезіна...

І звук його голосу завмер у нього на устах. Ах, що за королева!

З горячими лицами, з блискучими очима, з отвореним ротом стояв Мікучіо, любуючись нею. Як, не вже то вона? Відслонені груди, відслонені плечі, голі руки, уся у дорогоцінних камінцях і блискучих матеріях... Він не дивився на неї, як на живу людину, і не вірив дійсності... Що вона говорила?... Нї голосу, нї очий, нї сьміху, нічого більше не пізнавав він у тій появі.

— Як поживаєш? Здоров тепер, Мікучіо? Добре, добре... Ти був хорий, коли не помиляюся... Побачимося, я швидко вернуся, а тимчасом побуде з тобою мама... Добре?

І Терезіна, шумячи і шелестячи сукнею, вибігла до залі.

— Чому ж ти не вечеряєш? — спитала боязко хвилюку потім тітка Марта, силкуючись вивести його з сумної задуми.

Він глянув на неї здивований.

— Їж, — наставляла стара, показуючи йому на тарілку.

Мікучіо схопився руками за брудний, помнятий ковнірець і вірвав його, відчуваючи потребу вільно віддихати.

— Їсти?

І він помахав перед собою пальцями, аби показати, що не годен. Мовчазливий, прибитий сидів увесь затоплений в думках про недавню появу і прошептав:

— Як вона змінила ся...

Він побачив, що тітка Марта покиваючи сумно головою також відсунула їду, немов чекаючи на щось.

— Хто погадав би... — додав немов до себе, спускаючи очі.

Йому представила ся тепер ясно пропасть, що відкрила ся між ними у всій своїй наготі. Ні, се не була вона, його Терезіна. Усе було покінчене... уже давно, давно, а він дурень, недогадливий, аж тепер покмітив се! Таж його упереджували вже дома, а він уперто не вірив... А тепер що за дурня представляв він тут, в сьім домі? Як би ті пани, той слуга знали, що Мікучіо Бонавіно, змучений і виморений, по трицятьшестигодинній їзді в вагоні привалив ся сюди, вважаючи себе ще серіозно нареченим тої королевої! Як би насьміяли ся всі ті пани, той льокай, і кухар, і кухтик, і Доріна! Що за сьміх був би, як би Терезіна поволікла його туди, до всіх на залю, і сказала би: „Дивіть ся, сей нещасливий флетіст хоче бути моїм мужем“. Так, правда, вона обіцяла йому се, але вона сама не могла собі представити тоді, до чого вона добеть ся! Правда, він відкрив для неї дорогу і дав можливість піти по ній; але вона відійшла так далеко, а він полишив ся усе

тим самим флетістом, що грає що неділі на ринку свого місточка. Як міг він зрівняти ся? Не було що й думати! І що таке велике, що він витратив тоді свої бідні гроші на ту, що перемінила ся тепер у сіньору? Йому навіть було соромно думати про те, що в його приїзді могли підозрівати намір здобути якісь права в заміну тих невеличких грошенят...

Але він пригадав у ту мить, що у нього в кишені лежали гроші, прислані Терезіною в часі його хвороби. Він почервонів; падаючи з почуття гніву і сорому вложив руку до кишені, де лежав пулярес.

— Я приїхав сюди, тітко Марто, — боязко сказав він — також для того, аби віддати вам свій довг. Най буде се заплата... зворот довгу, як хочете! Я бачу, що Терезіна перемінила ся в правдиву королеву, бачу, що... Ні, нема й що й думати більше! Але ті гроші, ні, на те я не заслужив у неї... Що робити! Усе покинчене і більше не будемо говорити... але гроші, ні! Мені жаль, що вони не всі...

— Що ти говориш, синку мій? — перервала йому стара, дріжучи, стурбована, зі слізами в очах.

Мікучію дав їй знак заспокоїти ся.

— Не я розтратив їх, їх розтратила моя родина в часі моєї хвороби, без моєї відомости. Але не будемо говорити про такі дрібниці... пам'ятайте... нічого... Не будемо думати... Ось решта. А тепер я йду.

— Як? Так нагло? — крикнула тітка Марта, силкуючись задержати його. — Зачекай, я хоч скажу Терезіні. Ти-ж чув, що вона хотіла ще побачити ся з тобою? Я піду сказати їй...

— Ні, не треба, — рішучо відповів Мікучію. — Лишіть її там із тими панами: їй добре там, вона на своїм місці. Я нещасний... Я бачив її; з мене досить.. Або ні, йдіть ліпше й ви туди... чуєте, як там сьміють ся? Я не хочу, аби з мене сьміяли ся... я йду...

Тітка Марта зрозуміла несподівану постанову Мікучія в найгіршій значіню, взявши її за вислов погорди, викликаной завадристю. Їй здавало ся, що у всіх, хто побачив її доньку, відразу повинно було зродити ся найпоганіше підозрінє, те, задля якого вона плакала так неутішно, тягаючи безнастанно за собою своє горе, серед того непосидючого життя і ненависної їй роскоші, що так огидила її старість.

— Та я — вирвало ся у неї — я не можу більше вважати за нею, мій сину...

— Чому? — спитав Мікучію, вичитавши в її очех нараз те, чого не підозрівав іще, і лице його посумніло.

Стара, прибита горем, закрила лице дріжучими руками, але їй не вдало ся стримати потоки горячих сліз.

— Так, так, іди, сину мій, іди... — говорила ридаючи. — Вона вже не для тебе, ти правду сказав... Колиб мене швидче послушали...

— Ну так... пробубонів Мікучію, нахилиючись до неї і відсуваючи силою її руку від лица. Але її погляд, коли вона приложила палець до уст, був такий сумний, так благав співчуття, що він стримав ся і додав иньшим тоном, силкуючись говорити тихо: — А так, значить, вона... вона вже більше не гідна мене. Досить, досить, я однако йду геть... тепер тим більше... Що я був за дурень, тїтко Марто, що доси не зрозумів того! Не плачте... Щож робити? Судьба... судьба...

Він ухопив куферочок і пакунок, що лежали під столом, і звернув ся вже до виходу, коли нараз пригадав собі, що там, у пакунку, були чудові лімони, які він привіз із дому для Терезіни.

— Подивіть ся, тїтко Марто, — сказав він, розв'язавши пакунок і показуючи рукою на ті чудові соковиті овочі, — а що, як би я так тими лімонами пустив у голови всім тим панам?

— Пробіг! — застогнала крізь слези стара, просячи знов його знаком мовчати.

— Ні, не бійте ся — заспокоїв її Мікучію з гірким усміхом, вложивши до кишені пустий пулярес. — Я лишаю їх вам самим, тїтко Марто. І подумати лише, що я ще за них і нито заплатив... Досить. Лише для вас, памятайтеж... А їй так скажіть від мене: „Бажаю поведження“.

Він знов узяв куферочок і вийшов. На сходах огорнула його тяжка розпука: самотний, опущений, нічю в великім чужім горі, далеко від родини, розчарований, принижений, обиджений. Доходячи до брами побачив, що паде уливний дощ. Йому не стало відваги йти по тих незнаних улицах серед дощу. Він помалу, помалу вернув ся, переступив кілька східців і сївши на терасі, почав мовчки плакати, заслонивши лице руками і спершись ліктями на колінах.

Під кінець вечері Сіна Марні знов забігла до кімнатки. Вона встала там тільки розплакану матір тоді, як ті пани в залі жартували й реготали ся.

— Він пішов? — запитала здивовано.

Тітка Марта кивнула головою не дивлячись на неї.

Сіна утопила задумані очі в просторі і промовила:

— Сарака...

— Подиви ся — сказала їй мати, не стримуючи більше сліз — він привіз тобі лімони...

— Ах, які чудові! — крикнула утішена Сіна. Вона набрала їх на руки, скільки могла, притискаючи до себе, аби не згубити.

— Не там, ні! — запротестувала мати.

Але Сіна вертнула голими плічми і побігла до залі, ви-крикаючи:

— Сицилійські лімони! Сицилійські лімони!

Переклав В.

ЙОАН В. ГЕТЕ.

СПІСИВА.

Ранком яри сьвіжим, ясним
Раз вівчарка йшла і сьпів
Їй струмком безжурним, красним
З серця скрізь на полю плив:
Ля-ля-ля, тра-ля-ля!

Тирзіс, щоб усточок дала,
Дві ягнички, три давав;
Глянула, сьміятись стала,
Знову сьпів її лунав:
Ля-ля-ля, тра-ля-ля!

Другий дарував їй бинди,
Інший серце, а вона
Саме як ягнят, на принди
Серце й бинди повела:
Ля-ля-ля, тра-ля-ля!

НАВЕРНЕНА.

При вечірнім блиску зарі
Через ліс я тихо йшла;
Грав там Дамон на фльоярі,
Аж від скал луна гула:
Ля-ля-ля —

Тяг присісти на розмову,
Мило, любо цілував.
Я казала: Грай же знову!
І послушний хлопець грав:
Ля-ля-ля —

Радощі мої пропали,
Мій спокій десь відлетів:
Чую, як дзвенить із дали
В ухах звук знайомих слів:
Ля-ля-ля, тра-ля-ля —

Переклав Д. Й.

